

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖĞRETİM MATERYALİ HAKKINDAKİ METAFORLARININ İNCELENMESİ

ANALYZING TEACHERS CANDIDATES' METAPHORS RELATED WITH INSTRUCTIONAL MATERIAL

Alpaslan DURMUŞ
Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, BÖTE Bölümü
adurmus@ahievran.edu.tr

Sinan KAYA
Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, BÖTE Bölümü
skaya@ahievran.edu.tr

ÖZET: Bu nitel araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin metaforlarının belirlenmesi ve belirlenen bu metaforların ortak özellikleri bakımından kavramsal kategoriler altında toplanmasıdır. Araştırmanın çalışma grubu, 2009-2010 öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği Anabilim Dallarında öğrenim gören, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı dersini alan 180 adet 2. sınıf öğretmen adayından oluşturulmuştur. Araştırma, betimsel yapıda nitel bir araştırmadır. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve “Öğretim materyali gibidir, çünkü.....” cümlesini içeren formlar ile toplanmıştır. Verilerin analiz edilmesi ve yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, araştırmaya katılan 180 öğretmen adayından 125’i 91 adet farklı metafor üretmiştir. En çok üretilen metafor ise öğretmen (%4.8) metaforudur. Öğretmen adaylarının ürettiği oldukları metaforlarda öğretim materyallerinin en çok öğrenmeyi kolaylaştırıcı (%18.4) ve öğrenmeyi destekleyici (%17.6) yönünü vurguladıkları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Öğretim materyali, metafor, öğretmen adayları

ABSTRACT: The aims of this qualitative research are to determine teacher candidates' metaphors related to education material concept and to collect the determined metaphors under conceptual categories according to their common characteristics. Workgroup of the research is composed of 180 teacher candidates attending Instructional Technologies and Material Design classes and studying in the sophomore classes of Ahi Evran University Faculty of Education Turkish Education, Elementary School Teaching, Pre-School Teaching, Computer and Instructional Technologies Teaching and Elementary School Mathematics Teaching Departments in the 2009-2010 education years. The research is a qualitative research in the descriptive form. The data of the research are collected with the forms containing the phrases prepared by authors like “Education material is like, because” Content analysis technique was used for data analysis and interpretation. According to the results of the research 125 of the 180 candidate teachers participated to the research produced 91 different metaphors. The most produced metaphor (%4,8) was teacher metaphor. It was seen that the candidate teachers mostly underlined the learning facilitating (%18,4) and learning supporting (%17,6) characteristics in the metaphors they produced.

Keywords: Instructional material, metaphore, teacher candidates

GİRİŞ

Günümüzde öğretimde materyal kullanımına giderek daha çok önem verilmektedir. Bilindiği gibi öğrencileri eğitim programında öngörülen hedef davranışlara ulaştırmak, öğretmen ya da eğitimcinin görevidir. Bunun için, öğretmen ya da eğitimcinin öğrencilere önceden belirlenmiş yaşantıları kazandırması, bunu sağlamak için de eğitimin yapıldığı çevreyi bu yaşantıları kazandıracak şekilde düzenleyip ayarlaması gereklidir (Çilenti, 1979; Akt: Demirel ve Altun, 2009).

Öğretim, öğrenmelerin gerçekleşmesi için bilginin ve ortamın düzenlenmesi olarak tanımlanabilir. Ortam denilince yalnızca öğretimin yapılacağı yer değil bilginin aktarılması ve bireylere çalışmalarına rehberlik edilmesinde kullanılacak yöntemler, araç-gereçler ve materyaller de kastedilmektedir (Demirel ve Altun, 2009). Öğretim materyalleri, önceden geliştirilmiş, öğretim programının gereksinimleri doğrultusunda hazırlanmış ve öğrenme süreci içerisinde öğretmen tarafından değişik ortamlarda öğrencilere sunulan ve araçlar olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 2006).

Yalın (2003), öğretim materyallerinin öğretme-öğrenme sürecinde genelde öğretimi desteklemek için kullanıldığını belirttiikten sonra iyi tasarlanmış öğretim materyalleri öğretim sürecini zenginleştireceğini ve öğrenmeyi artıracaklarını vurgulamıştır. Ayrıca Yalın (2003) öğretim materyallerinin öğretim sürecine getirmiş olduğu katkıları, çoklu öğrenme ortamı sağlama, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olma, dikkat çekme, hatırlamayı kolaylaştırma, soyut şeyleri somutlaştırma, zamandan tasarruf sağlama, farklı zamanlarda birbirleriyle tutarlı içeriğin sunulmasını sağlama, güvenli gözlem yapma imkânı sağlama, tekrar tekrar kullanılabilme ve içeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırma şeklinde sınıflandırmıştır.

Öğretim sürecinde oldukça önemli bir yere sahip olan öğretim materyali kavramının öğretmen adayları tarafından nasıl algılandığının ortaya konulması son derece önemlidir. Çünkü öğretmenlerin öğretim materyalleri ile ilgili metaforları, öğretmenlerin öğretim materyallerini öğretimde kullanımına yönelik algıları ve tutumları hakkında da ipuçları sağlayacaktır.

Metafor kullanımı bireylerin herhangi bir kavram hakkındaki algılarını ortaya koymak için oldukça yararlı bir zihinsel araç olarak görülmektedir. Metaforlar bir nesnenin niteliğini, bir eylemin özelliğini daha iyi anlatabilmek için bir başka nesne veya eylemden yararlanarak, onu anımsatma yoluyla gerçekleştirilmektedir (Aksan, 1998; Akt: Ocak ve Gündüz, 2006).

Palmquist (1996), metaforun birebir birbirinin aynısı olmayan iki kavramdan bilinmeyen kavramı daha iyi bilinen kavrama benzeterek anlatmak için kullanılan yararlı bir zihinsel yapı olduğunu belirttiikten sonra bir nesne ile kavram arasında yapılan metaforla kavram nesnenin birebir aynısı olmamasına rağmen gerçeği ve kavramın ne olduğunu daha iyi anlamamızı sağlayacağını, olaylar hakkındaki algılarımızı geliştirmek, ilave bakış açıları sağlamak için kullanılan bilişsel stratejiler olarak görülebileceğini vurgulamıştır. Benzer şekilde metafor kullanılmasının en önemli amacının; somut kavramları kullanarak soyut kavramları ve olguları anlamayı geliştirmek olduğu belirtilmektedir (Heyvwood, 2002; Akt: Bilaloğlu, 2005).

Arslan ve Bayrakçı (1996), metaforun, bilinmeyen şeylerin öğretilmesi için mükemmel bir teknik, öğrenilen bilgilerin akılda tutulması ve hatırlanması konusunda geçerliliği kanıtlanmış bir araç olduğunu belirtmiş ve öğrencilerin metaforları yeni bilgileri, zihinlerinde zaten var olan şemaya yapıştırarak eski bilgilerine bağlamaları için kullanabileceğini vurgulamıştır.

Öğretimde materyal kullanımının öneminin yadsınamaz bir gerçek olarak önümüze çıktığı günümüzde, yetiştirilen öğretmen adaylarının öğretim materyali hakkındaki algılarının ortaya konulması, öğretmenlerin materyal kavramını hem iyi anlayıp anlamadıklarının hem de materyal kullanımına yönelik tutumlarının ortaya konulması açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının materyal kavramına ilişkin algılarının ortaya çıkarılması için metaforların kullanımı son derece önemlidir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin metaforlarının incelenmesidir. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin ürettikleri metaforlar nelerdir?

Öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforlar, ortak özellikleri bakımından hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?

YÖNTEM

Yapılan araştırma, öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin metaforlarını belirlemeye yönelik betimsel bir yapıda nitel bir çalışmadır. Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından hazırlanan ve “Öğretim Materyali gibidir, çünkü.....” cümlesini içeren formlar ile toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrenim gören 180 öğretmen adayından oluşturulmuştur. Öğretmen adaylarına metaforlarını yazmadan önce metafor oluşturma ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmış, öğretim materyali kavramını canlı ya da cansız bir varlığa benzetmeleri ve bunun gerekçesini tam olarak ortaya koymalarının gerektiği vurgulanmıştır. Metafor çalışmalarındaki “gibi” kavramı kaynak kavram ile hedef kavram arasındaki benzerliği vurgulamak için, çünkü kavramı ise kaynak kavram ile hedef kavram arasında oluşturulan metaforun sebep ve mantıksal dayanaklarını ortaya koymak için kullanılmaktadır (Saban, 2004, Ocak ve Gündüz, 2006). Üretilen metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması sürecinde, (1) öğrencilerin yazılarında belli bir metaforun belirgin bir şekilde dile getirilip getirilmediğine bakıldı, (2) öğrenciler tarafından geliştirilen her bir metaforun öğretim materyali kavramını daha iyi anlamaya yardımcı olup olmadığına bakıldı ve bu amaca hizmet ettiği düşünülen metaforlar veri analizi için araştırma kapsamına dahil edildi, (3) öğrenciler tarafından üretilen her bir metafordaki “mantıksal dayanak” ya da “niçin öyle olduğuna ilişkin ileri sürülen

sebepler” analiz edildi, (4) aynı metafor içinde birden çok benzetmeyi yapan veya birden çok fikri ele alan öğrencilerin ileri sürdükleri mantıksal dayanaklar ne kadar güçlü olursa olsun, bu tür metaforlar araştırma kapsamı dışında bırakıldı, (5) belli ortak özelliklere sahip olan metaforlar belli bir kategori altında toplandı (Saban, 2004).

BULGULAR

Araştırmaya katılan toplam 180 öğretmen adayından 125 katılımcı öğretim materyali hakkında geçerli metafor üretmişlerdir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarının Üretmiş Oldukları Geçerli ve Geçersiz Metaforların Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

	Geçerli Metafor		Geçersiz Metafor		Toplam Üretilen Metafor	
	f	%	f	%	f	%
Türkçe Öğrt.	21	58,3	15	41,7	36	100
İlköğretim Matematik Öğrt.	20	83,3	4	16,7	24	100
Böte Öğrt.	25	78,1	7	21,9	32	100
Sınıf Öğrt.	31	60,8	20	39,2	51	100
Okul Öncesi Öğrt.	28	75,7	9	24,3	37	100

Öğretmen Adaylarının Öğretim Materyali Kavramına İlişkin Ürettikleri Metaforlar

180 öğretmen adayı öğretim materyali kavramına ilişkin üretmiş oldukları 125 metafordan 91’i birbirinden farklı metaforlardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarının Öğretim Materyali Kavramına İlişkin Üretmiş Oldukları Metaforların Dağılımı

Metafor	N	%	Metafor	N	%
Öğretmen	6	4,8	Doping	2	1,6
Resim	4	3,2	Dürbün	2	1,6
Su	4	3,2	El arabası	2	1,6
Televizyon	4	3,2	Hizmetçi	2	1,6
Asistan	3	2,4	Kestirme Yol	2	1,6
İlaç	3	2,4	Bilgisayar faresi	2	1,6
Oyun	3	2,4	Oyuncak	2	1,6
Tuz	3	2,4	Seyahat	2	1,6
Uçak	3	2,4	Ağacın Kökü	1	0,8
Yemek	3	2,4	...Diğer	72	57,6
			Toplam	125	100

Öğretmen adaylarının geliştirmiş oldukları metaforlarda öğretmen (%4,8), resim (%3,2), su (%3,2), televizyon (%3,2) kavramlarının ağırlıklı olduğu bunun yanında 73 metafordan birer tane üretildiği bulunmuştur.

Öğretmen Adaylarının Öğretim Materyali Kavramına İlişkin Üretmiş Oldukları Metaforların Ortak Özelliklerine Göre Belirlenen Ortak Kategoriler

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının öğretim materyallerine yönelik olarak geliştirmiş oldukları metaforlar incelenmiş ve ortak özellikleri bakımından 12 kategorik başlık altında toplanmıştır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Öğretim Materyali Kavramına İlişkin Üretmiş Oldukları Metaforlara Yönelik Oluşturulan Kavramsal Kategoriler

Kavramsal Kategoriler	N	%
Öğrenmeyi kolaylaştırıcı	23	18,4

Öğrenmeyi destekleyici	22	17,6
Önem	20	16
Öğrenmede kalıcılığı artırıcı	16	12,8
Motivasyon ögesi	16	12,8
Etkili öğretimi sağlayıcı	9	7,2
Kullanımına yönelik	6	4,8
Öğretimi gerçekleştirme	5	4
Öğretmen yardımcısı	4	3,2
Yapıya yönelik	2	1,6
Değerlendirme aracı	1	0,8
Zihinsel gelişime katkı	1	0,8
TOPLAM	125	100

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmen adaylarının öğretim materyali kavramına ilişkin üretmiş oldukları metaforların on iki kavramsal kategoride toplandığı görülmektedir. “Öğrenmeyi Kolaylaştırıcı olarak öğretim materyali” kategorisindeki 20 metafor (hizmetçi, bilgisayar faresi, el arabası...) 23 öğretmen adayı tarafından, “Öğrenme Desteği olarak öğretim materyali” kategorisindeki 18 metafor (ilaç, tuz, Resim...) 22 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin önemi” kategorisinde bulunan 15 metafor (ağacın kökü, su, duvar, yemek...) 20 öğretmen adayı tarafından, “Öğrenmede Kalıcılığı artırıcı olarak öğretim materyali” kategorisindeki 12 metafor (binanın temeli, çimento, mürekkep lekesi, televizyon...) 16 öğretmen adayı tarafından, “Motivasyon Ögesi olarak öğretim materyali” kategorisindeki 14 metafor (kanarya, lolipop, lunapark, oyun...) 16 öğretmen adayı tarafından, “Etkili öğretimi sağlayıcı olarak öğretim materyali” kategorisinde bulunan 7 metafor (ilaç Kapsülü, Kestirme yol, dürbün,...) 9 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin kullanımına” yönelik 5 metafor (uçak, satranç, internet...) 6 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin öğretimi gerçekleştirmesine” yönelik 3 metafor (stajyer doktor, robot öğretmen ve öğretmen) 5 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin öğretmen yardımcısı” olarak kullanımına yönelik 3 metafor (hava alanı ışıkları, asistan ve hızır) 4 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin yapısına” yönelik 2 metafor (dolma kalem ve uçak) 2 öğretmen adayı tarafından, “Öğretim materyallerinin değerlendirme aracı olarak kullanımını” (kalp grafiği) ve “Öğretim materyallerinin zihinsel gelişime katkısı” (hayal) vurgulamaya yönelik birer metafor birer öğretmen adayı tarafından geliştirilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

180 Öğretmen adayının üretmiş olduğu metaforlar incelendiğinde 125 (%69,4) öğretmen adayının metaforu değerlendirme için uygun bulunmuştur. 125 öğretmen adayı 91 adet farklı metafor üretmiştir. Öğretmen adaylarından yaklaşık %30'luk bir kısmının geçerli bir metafor üretememiş olması; öğretim materyali kavramının, öğretim materyallerinin sahip olduğu özelliklerin ya da öğretim materyallerinin öğrenme-öğretme sürecine katkılarının iyi kavranamamış olmasından kaynaklanabilir. Bunun yanında, öğretmen adaylarının öğrenim süreçlerinde metafor oluşturmaya yönelik bir eğitim almamış olmaları da öğretmen adaylarının zihinlerindeki öğretim materyallerine yönelik metaforlarını ortaya koyamamalarına neden olmuş olabilir.

Öğretmen adaylarının üretmiş oldukları metaforlar belirttikleri mantıksal dayanaklara bağlı olarak kategorilere ayrıldığında, öğretmen adaylarının öğretim metaforu ile ilgili olarak 12 farklı algıyı vurguladıkları görülmüştür. Bu algılardan en yaygın olanları, öğrenmeyi kolaylaştırıcı olarak öğretim materyali (23), öğrenme desteği olarak öğretim materyali (22), öğretim materyallerinin önemi (20), öğrenmede kalıcılığı artırıcı olarak öğretim materyali (16), motivasyon ögesi olarak öğretim materyali (16), etkili öğretimi sağlayıcı olarak öğretim materyali (9) olarak bulunmuştur. Bu durum öğretmen adaylarının bilginin sunumu için materyallerin kullanımına yönelik bir algıya sahip olduklarını aynı zamanda öğretim materyallerinin öğretimdeki önemine yönelik olumlu bir algıya sahip oldukları gösterdiği söylenebilir. Bunun yanında öğretim materyallerinin motivasyon ögesi olarak kullanımına yönelik olumlu bir görüşe sahip oldukları belirtilebilir. Ancak, yalnızca bir öğretmen adayının öğretim materyallerinin değerlendirme amaçlı kullanımına yönelik bir metafor üretmiş olması dikkat çekicidir.

Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı dersi kapsamında öğretim materyallerinin değerlendirme amaçlı kullanımının vurgulanması yararlı olabilir. Aynı zamanda yapılacak çalışmalarda öğretmen adaylarının öğretim materyallerine yönelik görüşlerinin alınması materyallerin neden değerlendirme aracı olarak düşünülmemediğinin,

genelde öğretimi kolaylaştırmak, desteklemek, kalıcılığı artırmak ve motivasyonu sağlamak amaçlı kullanımına yönelik bir algiya sahip olduklarının ortaya konulması bakımından yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. M., Bayrakçı, M. (1996). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.
- Bilaloğlu, R. G. A. (2005). Erken Çocukluk Döneminde Fen Öğretiminde Analoji Tekniği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (2)
- Cankoy, O. (2005). Negatif ve Pozitif İşaretili Sayıların Çarpımının Öğretimine Öğretmen Adaylarının Önerdiği Yöntemlerdeki Benzetimler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 63-68
- Demirel, Ö ve Yağcı, E. (2009). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı, Ö. Demirel, E. Altun (Editör) Eğitim, Öğretim Teknolojisi ve İletişim, (1-27). Üçüncü Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Kaya, Z. (2005). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Pegema yayıncılık. Ankara.
- Ocak, G., Gündüz, M. (2006). Eğitim Fakültesini Yeni Kazanan Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Giriş Dersini Almadan Önce ve Aldıktan Sonra Öğretmenlik Mesleği Hakkındaki Metaforlarının Karşılaştırılması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(2), 293-309.
- Palmquist, R. (1996). The Search for an Internet Metaphor: A Comparison of Literatures. American Society of Information Science Conference, October 19, 1996. İnternette 12 Aralık 2007'de alınmıştır. (<http://www.asis.org/annual-96/ElectronicProceedings/palmquist.html>).
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Yalın, H.İ. (2002). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. (9. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.